

Näkemyksiä maantieteen opetukseen meiltä ja muualta

GERBER, ROD (2003; toim.). *International handbook on geographical education*. 344 s. Kluwer Academic, Dordrecht.

Maantieteen opetus ja siihen liittyvä tutkimus voivat hyvin. Tästä todisteena ovat viime vuosina ilmestyneet teokset (esim. Fisher & Binns 2000; Kent 2000; Lambert & Balderstone 2000; Lambert & Machon 2001; Butt 2002). Myös lapsuutta ja nuoruutta maantieteellisestä näkökulmasta käsitteleviä teoksia on ilmestynyt ahkerasti (esim. Skelton & Valentine 1998; Holloway & Valentine 2000; Aitken 2001; Kaivola & Rikkinen 2003). Tässä kirjallisuudessa korostuu erityisesti brittitutkijoiden voimakas panos, minkä vuoksi onkin erityisen ilahduttavaa, että Rod Gerberin toimittamassa artikkelikokoelmassa on pyritty aidosti kansainvälisen näkökulman luomiseen. Kirjoittajia on kymmenestä maasta, mukana myös viisi suomalaista.

Kirja on jaettu kuuteen kokonaisuuteen, jotka käsittelevät maantieteen kansainvälisiä trendejä, oppimiseen ja opettamiseen liittyviä kysymyksiä, opetussuunnitelmia, maantieteen opetuksessa tapahtuvia muutoksia, opetuksen tutkimusta ja näkemyksiä maantieteen opetuksen tulevaisuudesta.

Johdannossaan Gerber analysoi maantieteen opetuksen asemassa tapahtuneita muutoksia. Kirjoitus perustuu vuosina 1996 ja 2000 kerättyihin kyselyihin, joihin vastasivat yli 30 maan maantieteen opetuksen asiantuntijat. Aineistoa vertaillen Gerber toteaa, että maantieteen käsitteiden ja ajattelun taitojen opettaminen, ympäristö- ja kansainvälisyyskasvatus, kenttätyöt ja mentaalikarttojen sekä kartastojen käyttö ovat saaneet entistä enemmän painoarvoa. Sen sijaan esimerkiksi arvokasvatuksen merkitys sekä globaalin solidaarisuuden ja kehityskysymysten käsittely ovat vähentyneet, mikä on huolestuttavaa ja ristiriidassa maantieteen opetuksen julkilausuttujen tavoitteiden kanssa. Gerber korostaakin, kuinka maantieteen opettajien tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota arvokasvatukseen.

Toimittajan huoli maantieteen opetuksen arvoista nousee esiin myös monissa artikkeleissa. Margaret Robertson korostaa, kuinka jokaisen maantieteen opettajan tulisi kiinnittää huomiota sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, tasa-arvoisuuden ja tasapuolisuuden kysymyksiin omassa opetuksessaan. Kirjoittaessaan vieraiden kult-

tuurien opetuksesta hän huomauttaa, kuinka tärkeää on tiedostaa tavat, joilla vieraudesta ja toiseudesta puhutaan. Maantieteen opetuksen yhtenä vaarana voidaankin pitää toiseuttamisen uusintamista: opettajan tulee olla herkkä huomaamaan, millaisia mielikuvia hän välittää opetuksessaan erilaisista kansoista ja kulttuureista, jotta hän ei tuottaisi stereotyyppisiä käsityksiä oppilailleen. Manuela Ferreira kirjoittaa, kuinka oppilaiden omien kokemusten huomioiminen kaikessa opetuksessa on tärkeää ja kuinka uuden kulttuurisen maantieteen näkökulmat esimerkiksi erilaisten identiteettien, merkitysten ja representaatioiden tulkinnassa tuovat maantieteen opetuksen entistä lähemmäs oppilaiden omaa elämisa maailmaa.

Arvokysymysten lisäksi artikkeleissa toistuvat informaatioteknologian ja maantieteen opetuksen suhteet. Joop van der Schee toteaa, että uuden median tuottamista eduista maantieteen opetukselle on kirjoitettu selvästi enemmän kuin siihen liittyvistä ongelmista. Uudella medialla hän tarkoittaa kaikkia sähköisen viestinnän osa-alueita.

Kirjoittajien näkemykset maantieteellisten paikkatietojärjestelmien merkityksestä kouluopetuksessa vaihtelevat: osa korostaa niiden avaavan uusia mahdollisuuksia, osa epäilee niiden etuja. Gerberin mukaan maantieteen opetuksessa on aika asettaa arvot takaisin valokeilaan, mahdollisesti osittain informaatioteknologian kustannuksella.

Tietoverkkojen käyttöä käsitellään monessa artikkelissa. Kirjoittajat toteavat, kuinka Internet tuo uusia lähestymistapoja esimerkiksi vieraisiin kulttuureihin tutustumiseen. Eri maiden koululuokkien välinen vuorovaikutus Internetin avulla tuo oppilaille uusia kokemuksia vieraista kulttuureista (Robertsonin artikkeli) ja lisää mahdollisuuksia tutkivaan oppimiseen kannustavien kansainvälisten projektien toteuttamiseen (Lea Houtsosen ja Taina Kaivolan artikkelit). Internet kuitenkin vaatii myös oppilailta entistä syvällisempiä tiedon analysoinnin ja tulkinnan taitoja sekä kykyä tietotulvan kriittiseen arviointiin (Joseph Stoltzmanin ja Lisa De Chanon artikkeli).

Maantieteen opetuksen tutkimista käsitellään monesta näkökulmasta. Michael Williams analysoi maantieteen didaktista tutkimusta käyttäen lähteinään sekä tieteellisiä julkaisusarjoja että IGU:n opetuskomission konferenssi-julkaisuja. Simon Catling käsittelee tutkimuksen tekoa opettajan identiteetin kasvun osana (opettaja oman työn-

sä tutkijana). Graham Butt esittelee toimintatutkimuksen tekoa, jonka avulla opettajat voivat arvioida omaa opetustaan ja kehittää sitä määrätietoisesti. *Tutkivan opettajuuden* käsite on kasvatustieteessä voimakkaasti esillä, mutta voitaneen kysyä Frances Slaterin tavoin, kuinka paljon todellisuudessa tapahtuu vuorovaikutusta akateemisen tutkimuksen ja koulutodellisuuden välillä ja onko se kaksisuuntaista.

Hannele Cantell ja Hannele Rikkinen kirjoittavat maantieteen opiskelusta prosessina, joka jatkuu parhaimmillaan läpi elämän. Heidän mukaansa maantieteen opiskelun tulisi tapahtua kontekstuaalisen oppimiskäsityksen mukaisesti, siten, että opiskeltava asia liitetään oppijan omiin kokemuksiin ja häntä ympäröivään sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen todellisuuteen. On tärkeää, että maantieteen opettaja on pedagogi, joka paitsi opettaa oppiainettaan myös suhtautuu oppilaisiinsa kokonaisvaltaisina yksilöinä. Maantieteen opetuksessa tulisi asiasisältöjen ja erilaisten taitojen oppimisen rinnalla korostua myös maantieteellisen ajattelun taitojen kehittyminen. Tätä kautta voidaan pyrkiä kasvattamaan oppilaista aktiivisia kansalaisia sekä paikallisella että globaalilla tasolla.

Teos tarjoaa monipuolisen katsauksen maantieteen opetuksen tämänhetkiseen tilaan ja tulevaisuudennäkymiin. Kirjoittajien näkemykset vaihtelevat melko runsaasti, mutta artikkeleita yhdistävät maantieteen opetuksen monipuolisuus ja haasteellisuus. Kirjan potentiaaliset lukijat, jotka toiminevat joko maantieteen opettajankoulutuksessa tai maantieteen opetuksessa, heräävät toivottavasti kirjan luettuaan pohtimaan omaa suhdettaan

maantieteeseen tieteenalana, maantieteen opettajankoulutuksen tavoitteisiin tai siihen, millaista kuvaa maantieteestä he itse välittävät opetuksessaan.

KIRJALLISUUS

- Aitken, S. C. (2001). *Geographies of young people: the morally contested spaces of identity*. 212 s. Routledge, London.
- Butt, G. (2002). *Reflective teaching of geography 11–18*. 230 s. Continuum, London.
- Fisher, C. & T. Binns (2000; toim.). *Issues in geography teaching*. 320 s. Routledge, London.
- Holloway, S. L. & G. Valentine (2000; toim.). *Children's geographies: playing, living, learning*. 275 s. Routledge, London.
- Kaivola, T. & H. Rikkinen (2003). *Nuoret ympäristöissään: lasten ja nuorten kokemusmaailma ja ympäristömielikuvat*. 307 s. SKS, Helsinki.
- Kent, A. (2000; toim.). *Reflective practice in geography teaching*. 306 s. Paul Chapman, London.
- Lambert, D. & D. Balderstone (2000). *Learning to teach geography in the secondary school*. 479 s. Routledge, London.
- Lambert, D. & P. Machon (2001; toim.). *Citizenship through secondary geography*. 216 s. Routledge, London.
- Skelton, T. & G. Valentine (1998; toim.). *Cool places: geographies of youth cultures*. 383 s. Routledge, London.

SIRPA TANI

Soveltavan kasvatustieteen laitos,
Helsingin yliopisto